

Archeologisch onderzoek uitbreiding Grote sluis te Spaarndam

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 545

Archeologisch onderzoek uitbreiding Grote Sluis te Spaarndam

Bureauonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 545

Definitief

Opdrachtgever:
Hoogheemraadschap van Rijnland

Grontmij Nederland bv
Assen, 1 november 2007

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek uitbreiding Grote Sluis te Spaarn-
dam

Subtitel : Bureauonderzoek
GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 545

Projectnummer : 242503

Referentienummer : 242503

Revisie : 2

Datum : 1 november 2007

Auteur(s) : mevr. drs. L. Soetens

E-mail adres : laura.soetens@grontmij.nl

Gecontroleerd door : dhr. dr. J.J. Hekman

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : dhr. ing. J. Knol

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
noord@grontmij.nl
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 8 oktober 2007
concept : 17 oktober 2007
definitief : 1 november 2007

Opdrachtgever : Hoogheemraadschap van Rijnland

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv
Mevr. drs. L. Soetens

Bevoegd gezag : Gemeente Haarlem

Contactpersoon : Dhr. drs. M. Poldermans

Locatie : gemeente : Haarlem
plaats : Spaarndam
toponiem : Grote Sluis

RD-coördinaten : N x: 107008 / y: 491974
O x: 107034 / y: 491956
Z x: 106951 / y: 491854
W x: 106924 / y: 491877

kaartblad : 25A Haarlem
afm. plangebied : Ca 0,5 ha

AMK : monumentnr. : n.v.t.

Archis2 : CIS-code : 24986

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Aanleiding en doelstelling	5
2	Bureauonderzoek	6
2.1	Werkwijze	6
2.2	Geologie	6
2.3	Geomorfologie	6
2.4	Bodem	6
2.5	Bekende archeologische waarden	7
2.5.1	Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)	7
2.5.2	Archeologische Monumentenkaart (AMK)	7
2.5.3	Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	7
2.6	Bewoningsgeschiedenis	7
2.7	Archeologische verwachting	7
3	Evaluatie	8
3.1	Conclusie	8
3.2	Aanbevelingen	8

Bijlage 1: Locatie plangebied

Bijlage 2: Archeologische Basiskaart

Bijlage 3: Historische situatie 1839-1859

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Het Hoogheemraadschap van Rijnland heeft aan Grontmij Nederland opdracht verleend voor het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek ten behoeve van uitbreidingswerkzaamheden aan de sluis in Spaarndam. Het plangebied ligt ten westen van Spaarndam in de gemeente Haarlem.

1.2 Aanleiding en doelstelling

Aanleiding voor het onderzoek zijn de voorgenomen uitbreidingswerkzaamheden aan de sluis van Spaarndam. In het kader van de bestemmingsplanprocedure is het nodig een archeologisch onderzoek uit te voeren. Het doel van onderliggend onderzoek is, aan de hand van bestaande bronnen, een archeologische verwachting op te stellen voor het plangebied. Tevens zal een advies worden gegeven voor eventueel noodzakelijk archeologisch vervolgonderzoek.

De betreffende werkzaamheden zijn conform de richtlijnen van het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA3.1) uitgevoerd. Grontmij is door het College voor de Archeologische kwaliteit (CvAK, thans CCvD | Archeologie) toegelaten voor het uitvoeren van alle soorten archeologisch onderzoek volgens de KNA.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek zal aan de hand van verschillende beschikbare bronnen een archeologische verwachtingswaarde worden opgesteld voor het plangebied. Hierbij wordt onder andere aandacht besteed aan de geologische en geomorfologische alsmede bodemkundige aspecten van het plangebied en worden archeologische en historische gegevens geïnventariseerd. Tijdens het bureauonderzoek worden bodemkaarten en voor zover aanwezig geologische, geomorfologische, topografische en historische kaarten bestudeerd. Archeologische gegevens uit het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS2) worden geïnventariseerd en de Archeologische monumentenkaart (AMK) en de Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland (CHW) worden geraadpleegd. Tevens is contact opgenomen met de gemeentelijk archeoloog van de gemeente Haarlem. Bovendien worden de geplande werkzaamheden beschreven. Op basis van de resultaten van het onderzoek wordt een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld.

In de volgende paragrafen wordt eerst de opbouw van het landschap beschreven. Het landschap is altijd bepalend geweest voor de bewoningsmogelijkheden van de mens. Het is dan ook van belang inzicht te hebben in het landschap om een voorspelling te doen van mogelijke bewoningsplaatsen. Allereerst worden de landschappelijke kenmerken van het gebied beschreven. Vervolgens wordt gekeken naar de bewoningsmogelijkheden van dit landschap gedurende verschillende tijdsperioden. Daarna zullen de al bekende archeologische waarden in en rond het plangebied worden besproken.

2.2 Geologie

Volgens de Geologische overzichtskaart van Nederland (TNO-NITG) liggen in het plangebied afzettingen uit het Holoceen aan de oppervlakte. Het betreft Hollandveen van de Formatie van Nieuwkoop op het laagpakket van Wormer van de Formatie van Naaldwijk. De lagen bestaan uit veen op zeeklei en -zand.

2.3 Geomorfologie

Volgens de Geomorfologische Kaart van Nederland (www.meetnetlandschap.nl) ligt het plangebied tussen een vlakte van getij-afzettingen (2M35) ten oosten en een ontgonnen veenvlakte (2M46) ten westen. Het plangebied zelf is bebouwd en niet gekarteerd op de geomorfologische kaart.

2.4 Bodem

Volgens de Bodemkaart van Nederland deel 25 west is de bodem van het plangebied niet gekarteerd. Ten zuidoosten van het plangebied worden weideveengronden op zeggeveen/rietzeggeveen (bodemeenheid: opVc) of (mesotroof) broekveen (bodemeenheid: pVc) aangetroffen, ten noorden en westen van het plangebied worden kalkarme nesvaaggronden, klei

(Mo80C) aangetroffen. Het plangebied ligt op opgeworpen grond, namelijk de dam. De natuurlijke bodemgesteldheid heeft dan ook geen invloed op de archeologische verwachting.

2.5 Bekende archeologische waarden

2.5.1 Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS)

ARCHIS bestaat uit een databank waarin allerlei gegevens over archeologische vindplaatsen (bijna 60.000) en terreinen (bijna 13.000) in Nederland zijn opgeslagen, daterend van de Prehistorie tot de Nieuwe Tijd. In het plangebied en in de directe omgeving ervan zijn geen waarnemingen bekend.

2.5.2 Archeologische Monumentenkaart (AMK)

De AMK bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria (kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde). Op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische (w.o. de beschermde monumenten).

Het plangebied grenst in het westen van een archeologisch terrein van hoge waarde (monumentnummer 13911), namelijk de historische kern van Spaarndam. De archeologische waarde van het gebied bestaat uit bewoningsresten vanaf de Middeleeuwen. Ten oosten van het plangebied begint de Spaarndammerdijk. Deze dijk is aangewezen als terrein van archeologische waarde vanwege de cultuurhistorische en landschappelijke bijdrage aan de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van het gebied.

2.5.3 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)

Op de IKAW staat aangegeven of terreinen een hoge, een middelhoge of een lage indicatieve waarde hebben. Deze kaart is gebaseerd op de aanname dat er een relatie bestaat tussen de geologie, bodemsoort en de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. Het plangebied heeft een middelhoge archeologische verwachtingswaarde.

2.6 Bewoningsgeschiedenis

De eerste vermelding van een Sluis bij Spaarndam dateert van 1253. Na een stormvloed in 1248 werd de open verbinding tussen het Spaarne en het IJ afgesloten met een dijk. Die bood dan wel bescherming tegen hoog water, maar blokkeerde ook de scheepvaart. Daarom werd in 1253 een sluis in de dijk aangelegd. De eerste sluis was een eenvoudige klepsluis die alleen bij gelijke waterstand in Spaarne en IJ geopend kon worden.

In het dijklichaam werd in de loop der tijd een wisselend aantal spilsluizen aangelegd. Dat waren houten pijpen met daarin een vloeddeur. De opkomende vloed in het IJ drukte de deur dicht en daalde het water weer, dan ging de deur open en kon het polderwater uitstromen¹.

Aan de dijk en op de westoever van het Spaarne ontstond het vissersdorpje Spaarndam.

Het plangebied omvat de huidige Grote Sluis. Deze is in 1896 gebouwd op de plaats van de toenmalige sluis, die dateerde uit 1803. Sinds 1896 is er veel verbouwd aan de sluis. Rond 1957 is op het bovenhoofd de huidige brug gebouwd en is de sluis kolk aangepast. In 1986 is het benedenhoofd gerenoveerd.

2.7 Archeologische verwachting

Het plangebied, de grote sluis, dateert uit 1869, bij de aanleg ervan is vanaf de dijk, het bovenhoofd, naar het zuiden een lange sluis gebouwd. Dit bovenhoofd ligt in de oude dijk, die uit de Middeleeuwen dateert. Mogelijk zijn in de dijk nog resten van deze oude Middeleeuwse dijk aanwezig, alsmede resten van oude sluizen. Het plangebied heeft daarom een hoge archeologische verwachtingswaarde.

¹http://www.noord-hollandsarchief.nl/extra/virtuele_tochten/Spaarndammersluizen.htm

3 Evaluatie

3.1 Conclusie

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied, de Grote Sluis van Spaarndam, gebouwd is ter plaatse van een oudere sluis in een Middeleeuws dijklichaam. Het plangebied heeft dan ook een hoge archeologische verwachtingswaarde. Bij de geplande renovatie van de sluis worden graafwerkzaamheden uitgevoerd die de eventueel aanwezige archeologische resten beschadigen of zelfs vernietigen. Mogelijk zijn deze restanten reeds verstoord bij voorgaande uitbreidingswerkzaamheden aan de sluis.

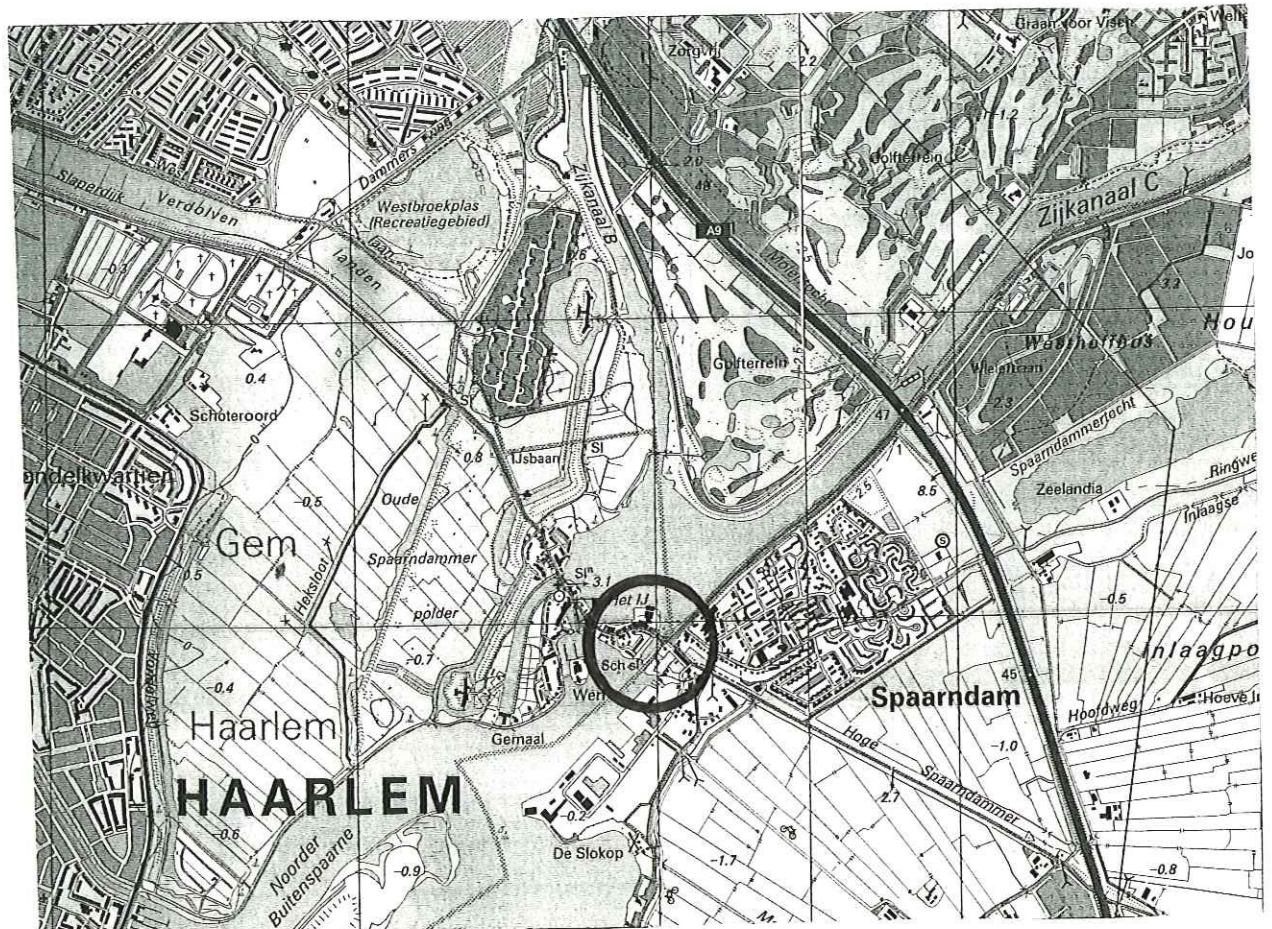
3.2 Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen van de bureaustudie wordt geadviseerd om ter plaatse van de geplande graafwerkzaamheden in de omgeving van het bovenhoofd, de oude dijk, een Inventariserend Veldonderzoek door middel van enkele grondboringen uit te voeren. Doel van dit onderzoek is de verstoring van de bodem in kaart te brengen en te onderzoeken of er nog oude dijk- of sluisresten aanwezig zijn.

Over de resultaten van dit onderzoek dient overleg plaats te vinden het bevoegd gezag, de gemeente Haarlem.

Bijlage 1

Locatie plangebied

Schaal 1:25.000

Locatie Plangebied

Bijlage: 1
PN: 242503

Bron: ANWB Topografische Atlas Noord-Holland 1:25.000

Bijlage 2

Archeologische Basiskaart

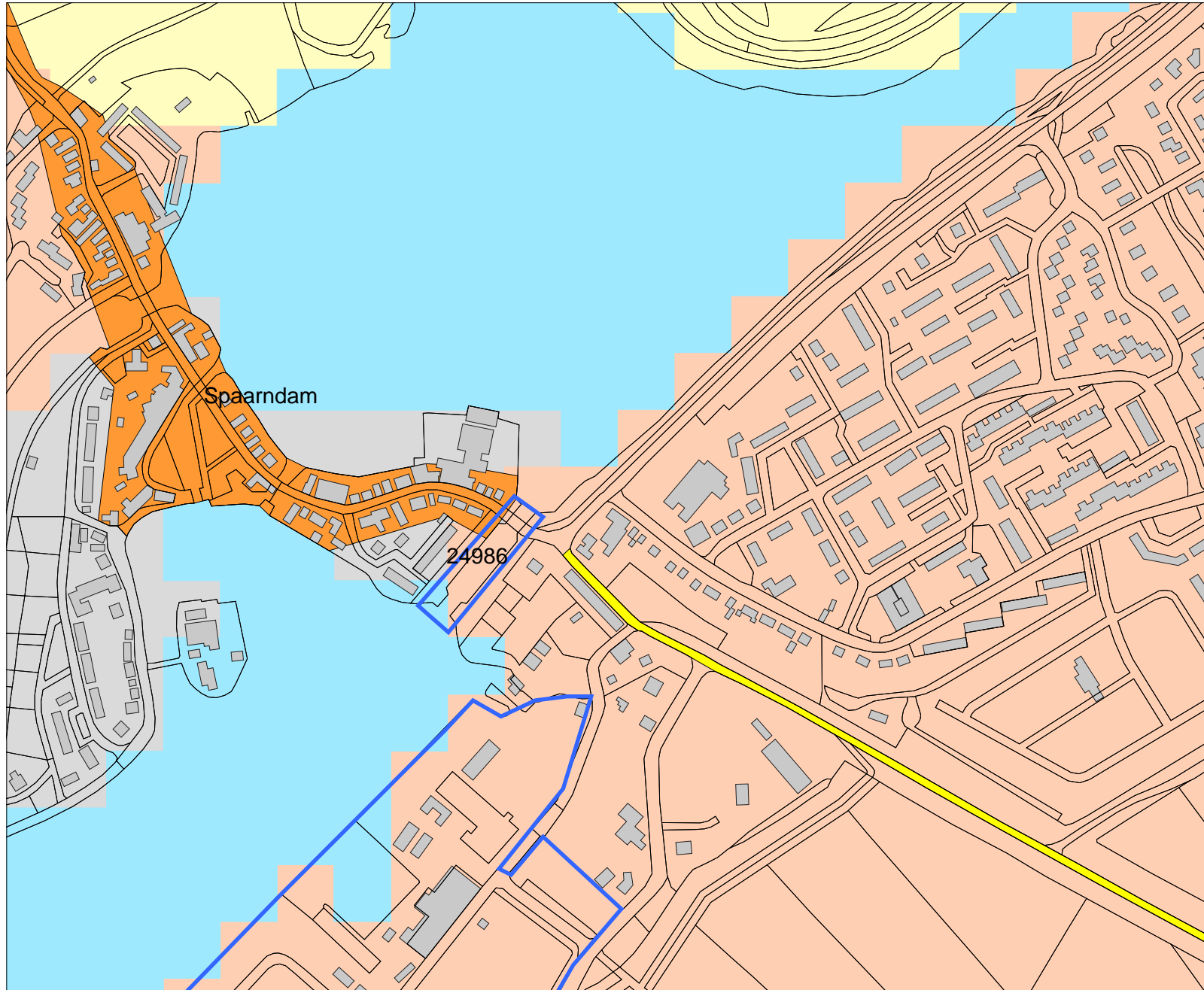
Archeologische Basiskaart

Grote Sluis te Spaarndam

17-10-2007

L. Soetens

107627 / 492409

Legenda

ONDERZOEKSMELDINGEN

TOP10 ((c)TDN)

HUIZEN

WAARNEMINGEN

MONUMENTEN

archeologische betekenis

archeologische waarde

hoge archeologische waarde

zeer hoge archeologische waarde

zeer hoge arch waarde, beschermd

IKAW

zeer lage trefkans

lage trefkans

middelhoge trefkans

hoge trefkans

lage trefkans (water)

middelhoge trefkans (water)

hoge trefkans (water)

water

niet gekarteerd

PLAATSNAMEN

PROVINCIES

Schaal 1:5000

0 100 m

RACM
Archis2

106562 / 491539

Bijlage 3

Historische situatie 1839-1859

Historische situatie

Bron: Grote Historische Atlas van Nederland deel 1 West-Nederland 1839-1859

Bijlage: 3
PN: 242503

www.grontmij.nl